Pál Judit

Meddig mehet el egy „igen agilis” főispán? Egy gömöri főispán korrupciós ügye az első világháború idején

Abstract: How Far Could a “So Highly Agile” Lord Lieutenant Go? A Corruption Case Involving a Lord Lieutenant of Gömör County during the First World War. In this study, I examine the corruption case of Géza Kubinyi, lord lieutenant of Gömör county, and the way in which the affair was handled during the First World War. Kubinyi, who had previously served several terms as a member of parliament, arranged in 1916 for the exemption of several hundred smallholders who had been compelled to work in the forest of a joint-stock company. Kubinyi himself was a member of the company’s board of directors and, likely, derived direct financial benefit from the arrangement.

Beyond reconstructing the details of the case, the study investigates where the boundary lay between permitted and tolerated economic activity, what was regarded as corruption in the period, and what consequences a lord lieutenant involved in a corruption affair could expect to face.

Keywords: lord lieutenant; corruption; First World War; Gömör county

A dualizmus kori főispánok gazdasági érdekeltsége korábban is okozott problémákat, az első világháború kitörése után azonban ez még inkább kényes kérdéssé vált. Írásomban egy Gömör vármegyei főispán, Kubinyi Géza korrupciós ügyét és ennek kezelési módját vizsgálom. Miután a sajtó is megszellőztette az ügyet, a belügyminiszter vizsgálatot rendelt el, amelynek nyomán a főispán kénytelen volt lemondani. Az ügy részletein túlmenően azt vizsgálom, hogy hol volt a megengedett és a tűrt gazdasági tevékenység határa, mit tekintettek korrupciónak a korszakban, és milyen következményekkel számolhatott egy korrupciós ügybe keveredett főispán.

https://doi.org/10.17048/EKKETDIKonf.24.2.2026.269

A történet hőse: Kubinyi Géza

Kubinyi Géza (Szkáros, Gömör megye, 1851. december 9. – Miskolc, 1920. március 30.) Gömör vármegyei földbirtokos, az evangélikus egyház ismert személyisége[1] karrierje elején egy évtizedig Gömör vármegye rozsnyói járásának volt a főszolgabírója.[2] Ezt követően, 1891 nyarától a jolsvai (Gömör és Kishont vármegye) kerületet képviselte az országgyűlésben.[3] Az 1905. évi választásokon nem sikerült mandátumot szereznie, de a Fejérváry-kormány ajánlására az uralkodó 1905 őszén – Sárközy Aurél főispán lemondása nyomán – kinevezte Komárom vármegye élére. Feladata a „nemzeti ellenállás" letörése volt a vármegyében.[4] A következő év áprilisában, a koalíciós kormány megalakulása nyomán őt is felmentették. A rövid főispáni intermezzo nem jelentette azonban politikai pályája végét. Pár év megszakítás után, miközben birtokán gazdálkodott, 1910-től immár a Munkapárt színeiben ismét megválasztották, és a jolsvai kerületet képviselte, amíg 1913 májusában ki nem nevezték saját vármegyéje, Gömör és Kishont főispánjává.[5]

Kubinyi Gézának Gömörpanyiton kisebb kastélya, valamint ott és a szomszédos Csoltón mintegy ezerholdas birtoka volt.[6] Feleségével, Balogh Irmával (1855–1936) kilenc gyermekük született, de ebből hárman csecsemőkorukban meghaltak. A család életét később is tragédiák árnyékolták be. Legkisebb lányuk, Kubinyi Rózsa (1880–1914) előbb Szentmiklóssy Bélához ment feleségül, majd Fáy Antal földbirtokos – Fáy István képviselő öccsének – felesége volt. Miután a férj elvesztette állítólag félmillió korona értékű Gömör vármegyei birtokát, a házaspár utolsó pénzével Monte Carlóba utazott szerencsét próbálni, de miután maradék pénzüket is elvesztették, hazatérve 1914 februárjában öngyilkosságot követtek el.[7] Kisfiukat, a mintegy kétéves Antalt a nagyszülők vették magukhoz.

[1] A gömöri evangélikus esperesség keretében töltött be különböző világi funkciókat, majd a tiszai egyházkerület és végül az egyetemes evangélikus egyház törvényszéki bírája volt. Sturm 1901: 302.

[2] MNL OL K 148, 1562/1919. Tanulmányait a kassai jogakadémián végezte, és 1882. márc. 27. – 1891. jún. 30. között volt főszolgabíró.

[3] A Szabadelvű Párt részéről fellépő Kubinyit a jolsvai kerületben még háromszor újraválasztották (1892-ben, 1896-ban és 1901-ben). Ballabás – Pap – Pál 2020: 177–178.

[4] MNL OL K 26, 1905. okt. 25. min. tanács, 8. pont. 1905. október 30. és 1906. április 19. között volt Komárom megye főispánja. Installációja katonai segédlettel ment végbe, az eskü felolvasása közben pedig Zichy Miklós gróf egy tintatartót vágott a főispánhoz. Legújabb. Vásárhelyi Hiradó 6. évf. (1905. nov. 30.) 287. sz. 2.

[5] MNL OL K 148, 1562/1919. 1910. június 23. és 1913. május 26. között volt képviselő, és mint ilyent nevezték ki 1913. május 23-án, az esküt június 10-én tette le.

[6] Gömörpanyiton 231 kat. hold földje, Csoltón pedig 702 kat. holdja volt, és a birtok tiszta kataszteri jövedelme 4744 koronára rúgott. Rubinek 1912: 245, 247.

[7] 1914. febr. 9-én követték el az öngyilkosságot. Fáy 38, felesége 35 éves volt ekkor. Fáy Antal és Kubinyi Rózsa. Gömör-Kishont 35. évf. (1914. febr. 15.) 7. sz. 2-3.

Az evangélikus egyházban betöltött funkciók mellett őt és azonos nevű fiát is ott találjuk különböző vállalkozások igazgató- és felügyelőtanácsában. Ez nem volt szokatlan jelenség a korszakban, mint ahogy az sem, hogy fiát előbb főszolgabírónak, majd – egy rövid intermezzo után, amikor Benedek Sándor közoktatásügyi államtitkár volt a kerület képviselője, amíg ki nem nevezték a Közigazgatási Bíróság másodelnökévé – képviselőnek is megválasztották ugyanabban a választókerületben, a jolsvaiban (Gömör vm.), amelyiket korábban apja képviselt.

Képviselőként előbb a Szabadelvű Párt, majd a Nemzeti Munkapárt oszlopos tagjának számított. Igaz, kijelentései néhányszor kellemetlen sajtóvisszhangot váltottak ki. Kubinyi karrierjében nem lenne semmi rendkívüli – bár a darabontkormány idején vállalt szerep legtöbb esetben társadalmi megbélyegzést vont maga után –, azonban második főispánsága is dicstelenül végződött.

Kubinyi nagyon agilis ember volt, mert főispáni kinevezésekor kb. egy tucat részvénytársaság igazgatósági tagja volt, némelyiknek az igazgatója. Nagyrészt helyi érdekű vasutakról van szó, de találunk ipari vállalatokat is közöttük. Igazgatósági tagja volt a hétmillió korona tőkével rendelkező Garamberzence–Lévai Helyi Érdekű Vasút Részvénytársaságnak, amelynek felügyelőbizottságában ott ült fia is; a 3,7 millió alaptőkével rendelkező Murányvölgyi Helyi Érdekű Vasút Részvénytársaságnak; elnöke volt a 13,3 milliós alaptőkével rendelkező Zólyombrezó–Breznóbánya–Tiszolci Helyi Érdekű Vasút Részvénytársaság igazgatóságának, de nevét ott találjuk még egy sor helyi érdekű vasút és néhány iparvállalat igazgatósági tagjai között.[8] Úgy tűnik azonban, üzleti téren nem volt igazán sikeres.[9] Egy antiszemitának minősülő megjegyzése kapcsán az *Egyenlőség* című lap a szemére vetette, hogy 1903-ban a sajóberzenci kőszénbánya kiaknázására részvénytársaságot gründolt miskolci és Miskolc környéki zsidókkal együtt, akik közel egymillió koronával szálltak be, de Kubinyi olyan rosszul vezette az üzletet, hogy egy évtized múlva 165 ezer koronára értékelték le a részvénytőkét. Ugyancsak rosszul gazdálkodott a Gabonabank, amelynek szintén elnöke volt – a *Pesti Napló* úgy is nevezte, hogy a „Kubinyi Géza bankja". A bank 1912-ben „szerencsétlenül operált a gabonatőzsdén", és elvesztette alaptőkéjének jelentős részét.[10]

[8] A régióban (a Rimaszombat–Poltári Helyi Érdekű Vasút Részvénytársaság) és a régión kívül is (pl. a Karánsebes–Hátszegi Helyi Érdekű Vasút Részvénytársaság, a Naszódvidéki Helyi Érdekű Vasút Részvénytársaság, Torda–Topánfalva–Abrudbányai Helyi Érdekű Vasút Részvénytársaság). *Nagy Magyar Compass* XL. évf. (1912/13) II. Szerk. Galánthai Nagy Sándor, Budapest, 1913. 524, 812, 974, 985, 988, 995, 1009, 1015. A vasutakon kívül ott találjuk például a Sajóvölgyi Villamossági Részvénytársaság igazgatóságában, de ő volt a Borsodi Acél- és Acélszerszámgyár Rt. igazgatósági elnöke is. 1912–13 Pénzügyi Compass 1913. 366, 471, 552.

[9] Ennek tényleges vizsgálata meghaladja a tanulmány kereteit.

[10] Közgazdaság. *Pesti Napló* 64. évf. (1913. febr. 5.) 31. sz. 18. A Borsodi Acél- és Acélszerszámgyár Részvénytársaság, amelyiket 1903-ban alapítottak 965 ezer korona alaptőkével, és amelyiknek igazgatósági elnöke volt Kubinyi, annak részvényeit 1908-ban 30%-kal leértékelték (de 1910-ben ismét 965 ezer koronára emelték). *Pesti Napló* 64. évf. (1913. márc. 23.) 71. sz. 22. Az 1913 elején nyilvánosságra hozott mérleg szerint az előző évben több mint 138 ezer korona veszteségük volt, tehát az alaptőke több mint negyedét elvesztették egy év alatt, miközben az előző évben 8% osztalékot fizettek.

Akadtak furcsa üzleti ügyei is. A háború idején, 1915-ben egy zsidó származású boltosnak, Grünmann Arnoldnak – állítólagos egykori üzlettársának – az özvegye pert indított ellene, mert a férje hagyatékában talált 15 ezer koronára szóló váltót nem akarta kifizetni. Kubinyi ellenkeresetet indított az özvegy és fia ellen okirat-hamisításért. A miskolci törvényszék felmentette a vádlottakat, és az ítéletet a kassai ítélőtábla is helybenhagyta. Az ügy a kúriához került, mert a kassai főügyész semmisségi panasszal támadta meg a felmentő ítéletet. A perben Kubinyi állítólag ilyeneket mondott: „Kisboltos volt a járásomban, amikor én szolgabíró voltam. Láttam, hogy zseniális ember, pártfogásomba vettem. Hogyan tartozhatnék hát én neki 15.000 koronával... Bevezettem nagyobb vállalkozásokba . . . Társa is voltam . . . 72.000 forintot kaptam belőle . . . licitációkon jártunk . . . egy lőcsei licitációnál rájöttem, hogy strohmannt küldött ellenem . . . mondtam neki, minek veri rám . . . nem ér annyit . . .. . . Rájöttem, hogy nem reális ember, szakítottam vele . . .”[11] Az ügy részleteit nem ismerjük, de azt jól mutatja, hogy Kubinyi folyamatosan szerencsét próbált az üzleti világban, olyan módon, ahogy nem volt jellemző arra a társadalmi milliőre, amelyikből származott, és valószínűleg nem a tanulmány tárgyát képező korrupciós eset volt az első, amelyiknél áthágta a társadalmi normákat.

Amikor tehát 1913 májusában Kubinyit kinevezték saját vármegyéje, Gömör és Kishont élére, ötödször volt a jolsvai választókerület képviselője. Valószínűleg már korábban is pályázott a főispáni székre, mert a *Pesti Napló* így adta tudtul kinevezésének hírét: „Kubinyi Gézának végre sikerült elérnie Gömör megye főispánjává való kinevezését.”[12] A 48-as ellenzék és az egykori koalíció pártjai a hírt ellenérzéssel fogadták, és bár felhánytorgatták darabont múltját, de beiktatása incidensek nélkül zajlott.[13] Az új főispánnak nemcsak a múltja volt problémás, de „antiszemitikus kiszólásai” sem egyeztek a Munkapárt hivatalos álláspontjával.[14]

Kinevezése Lukács László rövid miniszterelnöki időszakának végére esett, amikor a közvéleményt már a Désy–Lukács-ügy izgatta.[15] Kinevezésében az ellenzéki sajtó annak

[11] Kubinyi Géza váltói. Népszava 43. évf. (1915. okt. 17.) 352. sz. 10.

[12] Pesti Napló 64. évf. (1913. máj. 25.) 123. sz. 4.

[13] „Ma iktatják be főispáni méltóságába Gömörpanyit földesurát, Kubinyi Gézát, a Lukács-Tisza kormány hűséges szolgáját, az egykori darabont főispánt” – írta a szomszédos vármegye egyik lapja. A gömöri főispán installációja. Miskolczi Estilap XXII. évf. (1913. jún. 11.) 77. sz. 1. A vármegyei Függetlenségi Párt tiltakozó népgyűlést akart szervezni. Bizalmatlanság Kubinyi Gézának. Pesti Napló 64. évf. (1913. máj. 16.) 115. sz. 4.

[14] A hét. Ujság XI. évf. (1913. máj. 11.) 112. sz. 52. A *Bolond Istók* humorosan ezt úgy kommentálta, hogy az izraelita Vadász Lipót képviselő Kubinyinak köszönheti az igazságügyi minisztériumi államtitkárságot. „Nem mintha Kubinyi valami nagyon szeretné a zsidókat. Épen ellenkezőleg, az ő antiszemita elszólásait kellett a Poldi kinevezésével ellensúlyozni, hogy a mungópárt hagyományos liberális jóhírneve csorbát ne szenvedjen.” Lopott lapok Fejbólintó Bálint naplójegyzeteiből. Bolond Istók 36. évf. (1913. máj. 18.) 20. sz. 2. „És ha az antiszemitáknak esetleg nem tetszik a Vadász Lipót államtitkársága, gyógyító írként hamar egy főispánságot Kubinyi Gézának, aki a fővárossal vívott adókonfliktus alatt olyan találóan beszélt a »pájeszesek« forradalmáról.” – írta ugyanarról az egyik napilap. Pesti Hírlap 35. évf. (1913. máj. 13.) 112. sz. 2.

[15] Lásd Gerő 1993: 137–156.

jelét látta, hogy a Nemzeti Munkapárt egyre inkább felvállalja a darabontkormány örökségét: „a munkapárti kormányzat, hogy a darabontkorszak közötti különbséget megszüntesse, visszatért egészen régi szerelméhez, egymásután juttatja vezető pozícióba azokat, akik darabontszolgálataikért ki voltak közösítve a nemzeti társadalomból. Lám, Kubinyi Géza ismét főispán lett, pedig valamikor Tisza megtagadta őt is, többi darabonttársait is."[16]

Kubinyi igyekezett jó pontokat szerezni a kormánynál, június elején egy díszes küldöttség élén ajánlotta fel egykori kerülete képviselő-jelöltségét Benedek Sándor vallás- és közoktatásügyi államtitkárnak. Ha hiszünk az ellenzéki sajtónak, akkor ez volt kinevezésének egyik oka is, ti. a kormánynak szüksége volt egy kerületre az államtitkár részére.[17]

A háború kitöréséig főispánsága viszonylag eseménytelenül zajlott. Utána néhányszor kellemetlen helyzetbe hozta a kormányt a nyilatkozataival. A gömöri evangélikus egyházkerület közgyűlésén 1915 nyarán például azt indítványozta, hogy az evangélikus papok és tanárok ne léphessenek be szabadkőműves páholyokba. Ennek kapcsán így jellemezte őt a *Világ* című polgári radikális irányultságú lap: „a liberális párt reakciósai közé számítódott, igen gyakran kimutatta antiszemita érzelmeit és pártjának nem egy antiszemita afférja volt miatta."[18] A lap azért tartotta veszélyesnek a főispán megnyilvánulását, mert ahogy írták: „Kubinyi Gézát (…) múltja révén, egész pályafutása alapján nagyon sokan az uralkodó rendszer kifejezésének tarthatják, olyasvalakinek, aki mindig kiszimatolja, hogy mit is kell tenni a legjobb érvényesülés érdekében, aki tehát mindig azt teszi, amit fent szívesen látnak. Kubinyi Gézát a jelekből olvasók olyannak tekinthetik, akinek az elszólásai az uralkodó rendszer esze járásának akaratlanul őszinte megnyilvánulásai." A vezércikkben múltját is felhánytorgatták: „Azok, akik tudták, hogy Kubinyi Géza egyáltalán van, azt tudták róla, hogy minden kormánynak a híve volt, minden uralkodó rendszerbe beolvadt, minden hatalomnak szolgája, s hogy szolgálatát mindig a magát kellő helyen észrevéttetés fanatizmusával végezte."[19] Néhány nap múlva visszatértek az ügyre, és a következő jellemzést adták főispáni működéséről: „Azóta jártunk Gömörben és ott sajátságos állapotokat találtunk: a gömöri főispán a megyéje kormányzásában a régi rendszernek azt a kipróbált módszerét alkalmazta, hogy lehetőleg mindenkinek kieszközöl valamit, vagy mindenkit megtesz valaminek, vagy ahol mindez nem megy, ott működik a terror. Szóval abszolutizmus a javából."[20]

[16] A helyzet. Magyarország 20. évf. (1913. máj. 28.) 125. sz.

[17] „Ennek a főispánváltozásnak kulisszatitkaiból most az szivárgott ki, hogy a Bornemissza távozása és Kubinyi kinevezése tulajdonképpen csak azért történik, hogy a jolsvai kerületet Benedek Sándor kultuszminisztert államtitkár részére szabaddá tegyék." Uo. A kultuszminiszteri államtitkár mandátuma. Magyarország 20. évf. (1913. máj. 15.) 114. sz. 3.

[18] Protestánsok és szabadkőművesek. Világ 6. évf. (1915. aug. 26.) 237. sz. 9.

[19] Protestánsok és szabadkőművesek. Világ 6. évf. (1915. aug. 26.) 237. sz. 9.

[20] Popini Albert: A szabadkőművesség és – Kubinyi Géza. Világ 6. évf. (1915. szept. 5.) 247. sz. (9-10) 10. A szerző, Popini Albert, a nyíregyházi evangélikus főgimnázium tanára maga is szabadkőműves volt. Szinnyei XI. https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/p/p20414.htm

A kritikus cikk rávilágít Kubinyi alkalmazkodóképességére és a főispáni hatalomgyakorlás egyik gyakori módjára, nyílt antiszemitizmusa azonban szokatlan a főispáni karon belül.

A korrupciós ügy

Lássuk hát a történetet, amely a főispán bukását okozta. Az esetet a belügyminisztériumi akták és a vizsgálati anyag,[21] valamint a képviselőházban elhangzott interpelláció és a sajtó alapján ismertetem. A függetlenségi párti napilap, a *Magyarország* adott hírt legelsőként az ügyről, és követte legrészletesebben azt. Értesülései bennfentes helyről származtak, mert adatai általában pontosak és megbízhatóak.

A *Magyar Fakereskedő* című lap 1916-ban arról adott hírt, hogy Budapesten 500.000 korona alaptőkével „Cser és erdőipar rt." név alatt új vállalat alakult. „A vállalat tárgya: erdőterületek megszerzése cserkéreg és fa kitermelése végett", és minden olyan vállalkozás, amely a fa és a cserkéreg kitermelésével, iparszerű feldolgozásával és értékesítésével kapcsolatos. Az igazgatósági tagok között első helyen Kubinyi nevét találjuk.[22] Antiszemita kijelentései ellenére ismét olyan zsidó származású üzletemberekkel találjuk együtt, mint Freud Izsó, az árutőzsde egyik ismert és vagyonos tagja, Berger Lipót fakereskedő vagy a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelmügyi Minisztérium egykori titkára, a gazdasági téren igen aktív és korábban már egy nagyszabású üzleti csalás kapcsán emlegetett dr. Lederer Sándor.[23] Szintén tagja volt az igazgatóságnak a nyugalmazott belügyminiszteri hivatalnok, aki a Fejérváry-kormány idején néhány hónapig államtitkár is volt, Kaffka László. Kaffka korábban miniszteri tanácsosként a vármegyei osztály főnöke volt; 1905–06-ban maga is aktívan vett részt a vármegyei ellenállás letörésében, tehát Kubinyival már régebbről ismerhették egymást.[24]

[21] Az eset kivizsgálására a belügyminiszter Ujfalussy Dezső Szabolcs vármegyei főispánt küldte ki, majd a kassai kir. ügyészség elé került az ügy. A vizsgálati anyagokat lásd: MNL OL K 148, 1918-11-8716.

[22] Az igazgatóság tagjai Kubinyi mellett Berger Lipót, Boross Gyula, dr. Lederer Sándor, Freud Izsó, Lakatos Oszkár és Kaffka László voltak. Magyar Fakereskedő 23. évf. (1916. jún. 1.) 22. sz. 3.

[23] Ötmillió koronás bányaszédelgés. Pesti Napló 59. évf. (1908. júl. 31.) 183. sz. 5. A lap szerint francia üzletemberekkel közösen petróleum kitermelésére 1905-ben létrehoztak egy részvénytársaságot, a részvények mögött azonban nem volt fedezet, a lap szerint a részvényekért beszedett ötmillió koronát „az igazgatóság tagjai elsikkasztott[á]k". Uo. Lederer az első világháború után a budapesti zsidó hitközség elnökeként sokat tett a hitközség érdekében. Friedmann Dénes: Dr. Lederer Sándor. Magyar-zsidó Szemle 45. évf. (1928) 1-2. sz. 44.

[24] Kaffka halálakor a lapok nemcsak mint kiváló közgazdasági szakemberről és színpártolóról emlékeztek meg, de azt is kiemelték, hogy keményen fellépett a korrupció ellen: „A közmondásos szigorúsággal végzett söprés, amely emancipálni tudta magát a hagyományos és bűnös pajtáskodástól, félelmes nevet szerzett neki." Hírek. Világ 14. évf. (1923. máj. 16.) 109. sz. 6.

Az alapítás előzménye az volt, hogy – Kubinyi elbeszélése szerint – az Abaúj vármegyei Dobsinai Takarékpénztár, amelyiknek nagyobb erdőbirtoka is volt, 1915-ben nehéz helyzetbe került, és az igazgató, Hanvay Ede állítólag maga kereste fel a szomszédos Gömör vármegye főispánját, hogy segítséget kérjen. Az a vizsgálati anyagból nem derült ki, hogy miért a szomszéd vármegye főispánjához fordult. Kubinyi kiment a helyszínre, és „az addig úgyszólván közprédául szolgált intézeti birtokon rendet teremtett", majd hosszabb tárgyalás után 1916. február 16-án megvette a takarékpénztártól az Abaújszánó határában fekvő mintegy háromezer hold erdő összes tölgyfaállományát – azzal a kötelezettséggel, hogy 1916-ban legalább 40 ezer köbméter cserfát fog kitermelni. A takarékpénztár kötelezte magát, hogy a hivatalos beadványokat aláírja, és megteszi a lépéseket a munkások beszerzése és élelmezése érdekében.[25] Ezzel tulajdonképpen azt a látszatot keltették, mintha az erdők még mindig a takarékpénztár tulajdonában állnának.

Két nappal később a főispán körlevelet intézett Gömör vármegye összes községi és körjegyzőjéhez, hogy nagyobb számú erdei munkásra lenne szüksége, és kérte, írják össze a 42–50 év közötti népfelkelőket, akik nincsenek a harctéren, és amennyiben vállalják a munkát, felmentésre fogja őket javasolni. Ugyanaznap a Földművelésügyi Minisztériumnak is írt, hangsúlyozva, hogy a cserzőanyag kitermelése nagy fontosságú a hadvezetőségnek, és jelezte, hogy szüksége van megfelelő számú fuvarosra és munkásra. Kérte, hogy ezeket mentsék fel a népfelkelői tényleges szolgálat alól bizonytalan időre. Az erdő ekkor már, illetve még a Kubinyi tulajdonában volt. Pár nappal később ugyanis átruházta azt egy részvénytársaságra, amelyiknek ő lett az elnöke.

1916. március 8-án újabb körlevelet intézett a Gömör vármegyei jegyzőkhöz, hogy a földművelésügyi miniszter támogatja a felmentéseket. Miután nem jelentkezett kellő számú népfelkelő, aki értett volna a famunkához és a cserzéshez, válogatás nélkül mentette fel az embereket, részben olyanokat, akik maguk kérték ugyan a felmentést, de saját földjeiken végzendő mezőgazdasági munkára, részben pedig olyanokat, akik nem is kérték felmentésüket. Végül közvetítésével nyolc rendben összesen 887 egyén nyert felmentést. Ezek nagyrészt a losonci 25-ik közös gyalogezred és a besztercebányai 16-os honvédgyalogezred Gömör megyei népfelkelői közül kerültek ki. Ahogy hazaértek, a helyi jegyző közölte velük, hogy cserhántási munkára kell jelentkezniük az abaújszántói erdőbe, így saját földjük műveletlen maradt. Többen hazaszöktek, hogy földjeiket megműveljék. „Jött azonban a főszolgabírókhoz a parancs a főispántól, s a főszolgabírák csendőrszuronyok között vitették vissza a gömöri mezőgazdákat az abaujszántói erdőbe" – írta az egyik lap.[26] Sőt, állítólag a felmentettek mellett a főispán egyes „uradalmaknak hadiérdekre való tekintetből fölmentett favágó munkásait egyszerűen elrekviráltatta a

[25] A kassai kir. ügyészség jelentése, 1918. szept. 5. A jelentést az Igazságügyminisztérium átküldte a elügyminisztériumnak is. MNL OL K 148, 1918-11-8716.

[26] MNL OL K 148, 1918-11-8716.

maga üzleti céljaira az abaújszántói erdőbe".[27] A rozsnyói járásban a főispán veje volt a főszolgabíró, onnan különösen sok embert mentettek fel.[28]

A vád szerint a szerződéseket és munkába állást a főispán személyesen ellenőrizte. Ha valamelyik munkás vonakodott beállni, „a katonasághoz leendő bevonultatással fenyegette" a jegyzők útján. A főispán többször megjelent a munkálatoknál, és a főispáni titkárral ellenőriztette, hogy a felmentettek mind ott vannak-e, és végzik-e a munkát. Karhatalom iránt is intézkedett egyesek munkába állítása érdekében, illetve a szökött munkásokat ugyancsak csendőrökkel hozatta vissza. Az érintettek elkeseredését fokozta, hogy bérük a rendes napszám felét sem érte el.[29]

Az ügyet szóba hozták Gömör vármegye törvényhatósági bizottságának közgyűlésén is. Kubinyi főispán azonban a szónokokat leintette, hogy az nem tartozik a tárgyhoz. Válaszul személyes hívei áterőszakolták a törvényhatósági gyűlésen, hogy még hivatali ideje alatt megfestessék a főispán arcképét. Ezzel akarták Kubinyi népszerűségét demonstrálni. Nagy vita nyomán 1916 végén a törvényhatósági bizottság többsége ezt meg is szavazta.

Az ügyről 1916 októberében Gedeon Aladár, az Abaúj-Torna vármegyei tornagörgői kerület Negyvennyolcas Függetlenségi Kossuth Pártjának képviselője, valamint Pallavicini György képviselő[30] tájékoztatta a belügyminisztert, és kérték, rendelje el a vizsgálatot Kubinyi ellen, mivel az „nem méltó a főispáni székre", egyúttal azt is jelezve, hogy a vádat tanúkkal és okmányokkal tudják bizonyítani.[31] Gedeon állítása szerint azonban Sándor János belügyminiszter – aki egyúttal Tisza István sógora is volt – első körben elutasította a kérést, levelét pedig – a szokásos módon – továbbította Kubinyinak, felvilágosítást kérve tőle. Ezt nem találhatták kielégítőnek a minisztériumban, mert ha késve is, de a belügyminiszter elrendelte a vizsgálatot, és dr. Ujfalussy Dezső Szabolcs vármegyei főispánt bízták meg az ügy tisztázásával.

Az 1917 elején lefolytatott vizsgálat megállapította, hogy a népfelkelők összegyűjtését Kubinyi megbízásából Jellinek Bertalan rimaszombati fakereskedő teljesítette, ő kötötte a szerződéseket, intézte a cserzési munkálatokat és a fuvarozást. Kubinyi azzal védekezett, hogy a vevő nem ő, hanem az akkor létesített Cser- és Erdőipari Rt. volt, amelyiknek dr. Léderer Sándor budapesti ügyvéd volt a képviselője. Neki csak a takarékpénztár megmentése volt a célja, anyagi érdeke nem fűződött az ügylethez. Azt elismerte, hogy amikor jelentették, hogy többen ellenszegülnek a cserzésnél, ezeket a rimakakovai jegyző

[27] Magyarország 24. évf. (1917. febr. 11.) 42. sz. 4.

[28] Tasnádi Nagy Elemér főszolgabíróról van szó, aki a főispán legidősebb lányának, Szerénnek volt a férje. Az első világháború után a család kivándorolt Brazíliába. Kubinyi Géza ügye. Magyarország 24. évf. (1917. márc. 13.) 71. sz. 7; Magyarország tiszti czím- és névtára 1916: 124.

[29] MNL OL K 148, 1918-11-8716.

[30] Pallavicini György őrgróf az 1910-es ciklusban a Csongrád vármegyei szegvári kerület képviselője volt, szerepe nem világos a történetben. Az Esterházy-kormány idején miniszterelnökségi államtitkár lett. Ballabás – Pap – Pál 2020: 161; Magyar Életrajzi Lexikon: https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html – utolsó letöltés: 2025. december 12.

[31] KN.1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 96–104. Itt 96.

csendőrökkel összegyűjtötte, az ellenszegülőket Rimaszombatra vitték, de szerinte csak annyi történt, hogy ott elmondták nekik, hogy ez volt felmentésük jogcíme, erre pedig mindannyian vállalták a munkát. Azt is hangsúlyozta, hogy Ujfalussy vizsgálata során, illetve azt követően senkit sem akart hamis tanúzásra rábírni. Szerinte a felmentéseknél nem történt visszaélés, csak azokat ajánlotta, akik nem mezőgazdasági munkálatok címén kérték felmentésüket.

Ujfalussy megállapította, hogy Kubinyi utóbbi állítása hamis. Lederer vallomása is cáfolta a Kubinyiét, akárcsak több más vallomás, amelyekből kiderült, hogy Kubinyinak igenis fűződött anyagi érdeke az erdőüzlethez.[32] „Mert hogy többszázezer koronát keresett Kubinyi főispán ezen az üzleten, azt bizonyíthatják a Lederer-féle fakereskedő cég könyvei. Az abaújszántói erdőből ugyanis ennek a cégnek szállították a lebontott csert, s amit ezért a cég kifizetett, jóval, meghaladja az egymillió koronát” – írta a *Magyarország*.[33]

A következmények

A vizsgálat 1917. február elején zajlott le, de utána egy ideig látszólag nem történt semmi, a főispán a helyén maradt, a munkások március elején még a cserzésen dolgoztak. Úgy tűnik, Kubinyi egy ideig még reménykedett, hogy az ügyet el lehet simítani. Február 21-én személyesen is megjelent a képviselőházban, és hosszan értekezett a miniszterelnökkel; „s a kérdezősködőknek azt mondotta, hogy a szabadságolásoknál semmi visszaélés nem történt, az erdő kicsereztetéssel pedig egy olyan takarékpénztárt mentett meg a csődtől, a melynek apró betétjeikét millió koronára rúgnak s e betétek elveszhettek volna.”[34] Tisza István azonban lemondásra szólította fel. Sándor János belügyminiszter azzal az indokkal javasolta a felmentést, hogy Kubinyi felfogása a felmentések tekintetében ellentétbe jutott a kormány felfogásával – ezt a március 7-i minisztertanács is elfogadta –, az elbánás tekintetében azonban a maximális kíméletet tanúsította: javasolta, hogy nyugdíjába számítsák be törvényhatósági szolgálatát, a darabontkormány idején viselt megbízását, és a megszakításokat ne vegyék tekintetbe.[35]

Még mielőtt a főispán bukása eldőlt volna – illetve utána is, amíg a döntés nem vált nyilvánossá –, Gedeon, akinek nyilvánvalóan Gömör vármegye tisztikarából és törvényhatósági bizottságából is voltak informátorai, igyekezett nyomást gyakorolni a kormányra: 1917 elején többször is bejelentkezett a képviselőházban interpellációra az

[32] MNL OL K 148, 1918-11-8716.
[33] Kubinyi Géza bukása. Magyarország 24. évf. (1917. febr. 11.) 42. sz. 4.
[34] A gömöri főispán. Az Ujság. 15. évf. (1917. febr. 22.) 53. sz. 6.
[35] MNL OL K 27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1917. március 7-i minisztertanács, 34. pont. Lásd még: Pál 2025: 113.

ügyben, a főispánt terhelő adatokat pedig a sajtónak is kiszivárogtatták. Február közepén tele voltak az üggyel a lapok. Úgy tűnik, Kubinyi megbuktatásában az idős Apponyi-párti képviselőnek, Szent-Iványi Árpádnak, sőt egy munkapárti képviselőnek is nagy szerepe volt.[36] A *Pesti Napló* szerint: „Érdekes az ügyben, hogy az öreg Szentiványi Árpád a helybeli munkapártiak segítségével buktatta meg Kubinyit. A Kubinyi-ellenes kampányban így hatalmas segítőtársa volt neki Farkas Zoltán Tisza-párti képviselő, sőt szó volt arról is, hogy Farkas Zoltán fivére, Farkas Geyza, aki jelenleg mint őrnagy katonai szolgálatot teljesít, lesz utódja Kubinyinak, a gömöri palotaforradalom ez áldozatának."[37]

Az interpelláció végül 1917. március 14-én – éppen aznap, amikor az uralkodó aláírta a főispán felmentését – hangzott el a képviselőházban a miniszterelnöknek címezve. Gedeon összefoglalta az ügyet, a visszaélések szerinte „felháborítók" és „égbekiáltók".[38] A munkára kényszerítettek többsége szerinte 20-40-50 hektáros kisgazda volt, akik soha életükben nem foglalkoztak cserzéssel, erőszakosan utasították őket munkára, ráadásul napi öt koronáért, bár a szomszédos erdőben 10-12 korona munkabért fizettek. Ez hivatalos hatalommal való visszaélés – jellemezte Gedeon –, ráadásul ezer ember száz napi munkájával számolva 500 ezer koronára rúg az elcsalt összeg.[39] Felemlegette azt is, hogy ők a visszaéléseket már korábban jelezték: „Szóval a kormány tudomást szerzett arról, hogy egyik bizalmi embere rútul visszaélt a beléje helyezett bizalommal", valótlant állít, „hivatalos hatalmával visszaél, kényszerítő eszközöket alkalmaz egyes emberekkel szemben jogtalanul, megkárosítja a katonai érdekeket, mert majdnem egy zászlóaljra való embert elvon a katonai szolgálattól (…) és nagy sérelmet okoz a mezőgazdaságnak", mert az illetők területei szántatlanul maradtak.[40]

Gedeon visszautalt előző évi interpellációjára, amelyikben kifogásolta, hogy a kormány „majdnem az omnipotenciáig emeli a főispánok jogát". Szerinte ez az eset is demonstrálja, „mennyire káros az, ha ilyen nagy hatalmat olyan embernek adnak a kezébe, aki egyedül csakis a kormánynak felelős, mert hiszen ez a felelősség nagyon illuzórikus".[41] Ezt azzal is illusztrálta, hogy bár „(e)gész Gömör megyében köztudomásúak voltak azok a visszaélések, amelyeket a főispán elkövetett", a közgyűlés mégis megszavazta portréjának megfestetését. A miniszterelnök szemére hányta, hogy a kormány tudott az ügyről, mégsem lépett fel a kellő időben. Ezzel Kubinyinak időt adtak, hogy eltüntesse a terhelő bizonyítékokat és „megdolgozza" a tanúkat. Szerinte nem megfelelő elintézés az, ha a főispán lemond, és tekintélyes nyugdíjat élvez, vagy amit Gömör megyében beszélnek, hogy fiát – aki elfoglalta képviselői helyét – lemondatja,

[36] Szent-Iványi 1875-től kezdve, többször pártot cserélve, 11 cikluson keresztül, egészen a korszak végéig képviselte a kövi választókerületet (Gömör és Kishont). Ballabás – Pap – Pál 2020: 178.

[37] A politika eseményei. Pesti Napló 68. évf. (1917. febr. 23.) 54. sz. 2. Farkas Zoltán a rimaszombati kerületet képviselte 1910-től a Nemzeti Munkapárt színeiben. Ballabás – Pap – Pál 2020: 181.

[38] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 96–104.

[39] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 97.

[40] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 97.

[41] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 96.

és ismét képviselő lesz, a kormánypárt „egy tekintélyes oszlopa”.[42] Kérte, hogy rendeljék el a bírósági vizsgálatot ellene.

Tisza István azonnal válaszolt az interpellációra. Sajnálatát fejezte ki, hogy az ügy ilyen hosszan elhúzódott, de egyrészt arra hivatkozott, hogy a kormány igen elfoglalt, a vizsgálattal megbízott szabolcsi főispán beteg volt közben, és Kubinyinak is időt kellett hagyni, hogy a maga szempontjait ismertesse. Közölte, hogy a vizsgálat megállapította, hogy „a katonai felmentések körül szabálytalanságok történtek”, több esetben olyanokat mentettek fel, akik mezőgazdasági munkára kérték a felmentést, és presszió alatt vállalták az erdei munkát. Tisza szerint bár a szabálytalanság az szabálytalanság, de vizsgálni kell azt is, hogy „a főispánt közérdekű momentumok vezették-e, vagy magánérdekűek”, mert a konzekvenciák levonása szempontjából az nem mindegy. A Dobsinai Takarékpénztár tényleg válságos helyzetben volt, és megmentése közérdek – tehát tulajdonképpen Tisza átvette Kubinyi fő érvét. A főispán védekezésében „a leghatározottabban állítja, hogy semmi néven nevezendő anyagi érdeke a dolognál nem volt, és hogy az elnöki állást a takarékpénztár kívánságára tartotta meg, azért, mert az ő erélyétől várták a takarékpénztár szanálását.”[43] Ezt Tisza szerint többen megerősítették, akiknek közvetlen tudomása volt a dologról. Tehát nem bizonyítható be, hogy magánérdeke fűződött a dologhoz, és az aktákból sem tűnik ki az érdekeltsége. Ennek nyomán a kormány csak a felmentések ügyében vonja le a konzekvenciákat. Tisza ugyan kifejezte rosszallását Kubinyinak a felmentések miatt, aki erre beadta a lemondását, de további lépést nem tartott szükségesnek. Az ellenzéket sokkolta, amikor Tisza úgy foglalta össze az ügyet, hogy „egy igen agilis, tevékeny, ambiciózus, jó tisztviselőnek (…) élete delén meg kellett válnia állásától”. Hangsúlyozta, hogy „ahol hibát és mulasztást” lát, levonja a konzekvenciát, de a „terrorizmus” hatására sem megy túl „a kellő mértéken”.[44]

Gedeon nem fogadta el a miniszterelnök válaszát. A Dobsinai Takarékpénztár bukása ugyan tényleg katasztrófát idézett volna elő, de szerinte másképp is lehetett volna azt szanálni. A kormány ezért hozta létre a Pénzintézeti Központot. Az erdőre pedig más vevő is akadt volna, nem csak a főispán, akinek kötelessége lett volna előbb a kormány véleményét kikérni. Szerinte igenis anyagi érdeke fűződött a főispánnak az ügyhöz. A maga részére vette meg az erdőt, az átruházás azután történt, miután több köztiszteletben álló személy nagy társaság előtt a szemébe vágta, hogy meg nem engedett dolgot cselekszik. Gedeon hangsúlyozta, hogy nem akar feljelentő lenni. Ő feltárta az ügyet a nyilvánosság előtt, de az igazságügyminiszter kötelessége eljárni. Ha kisemberek ellen pert indítanak árdrágításért, a főispán ügye sokkal súlyosabb. Ellenkező esetben megerősítik a közvéleménynek azt a meggyőződését, hogy „nálunk lehet mindent csinálni, csak nagy stílusban kell csinálni, milliókat lopni, százszámra követni el a visszaéléseket,

[42] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 96.
[43] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 96.
[44] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 97–99.

azt lehet, csak nem szabad keveset lopni, mert a kis tolvajokat felakasztják, a nagyokat pedig futni engedik". „Igaz! Úgy van!" – kiabálták be erre a baldalon.[45]

Gedeon szerint a kormánynak kötelessége lett volna legalább szabadságolni a főispánt, amíg a felmentés nem érkezik meg. Egyrészt a közvélemény azt hiszi, hogy a kormány helyesli azt, amit tett, másrészt pedig az így nyert időt a főispán arra használta fel, hogy „elsimítsa a dolgokat". Erre egy esetet hozott fel példaként: az egyik 200 hold földbirtokkal rendelkező megyebizottsági tag felmentési kérését háromszor utasították el, végül megkapta azt cserzésre anélkül, hogy kérte volna, de a főispán nyilatkozatot akart kapni tőle, hogy „a vizsgálat során tett vallomása nem fedi a valóságot". „Ez az ember a ma még rendelkezésére álló főispáni teljhatalmat arra használja fel, hogy ezeket a bizonyos enyhítő körülményeket megkeresse és kiigazítsa magának."[46]

A vita hevében Szmrecsányi György képviselő kétszer is közbekiabált, felhánytorgatva Kubinyi múltját: „Reaktivált darabontokat tartanak!"[47] Ez különben a sajtóban is előkerült: „Képviselői körökben Kubinyi ügye igen nagy feltűnést keltett, mert ő egyike volt a Tisza-rendszer legexponáltabb és leghangosabb hívének. Az ellenzék szemében erőszakos, kíméletlen szereplésével tette magát ellenszenvessé. Emlékezetes, hogy a darabont-korszakban hivatalt vállalt és Komáromba ment darabont-főispánnak."[48]

A kettős mércére Gedeon még felemlegette, hogy a közélelmezési miniszter azonnal felfüggesztette Szatmár megye ellenzéki alispánját, miközben Kubinyi ügyében négyöt hónapig késlekedtek.[49] A képviselőház munkapárti többsége azonban elfogadta a miniszterelnök válaszát. Gedeon a viszontválasz jogán még egyszer hangsúlyozta, hogy a „köztisztesség kívánja (…), hogy ily hiba bűnődést nyerjen". Csak sajnálni tudja, hogy mikor ilyen vádakat hoznak fel, és ismerik az illető múltját, „akkor azért, mert kiválóan kezében tudja tartani a vármegyéjét, (…) itt mindnyájunk előtt dicsérik".[50]

„Tisza annyira át van hatva kinyilatkoztatásai igazságától – kommentálta a *Pesti Napló* –, hogy utóbb ugyanazt a főispánt, akit saját bevallása szerint, a felmentések ügyében bebizonyult szabálytalanságok, törvénytelenségek miatt kénytelen volt állásától fölmenteni, valóságos tósztban ünnepelte, mint a magyar közigazgatás egyik díszét és virágát. Hogy Kubinyi Géza múltja, jelene, egyénisége, példája valójában ideálja-e a végrehajtó hatalom letéteményesének, ízlés dolga. Nekünk nem rokonszenves és nem is tudunk rajongni érte. A másik kérdés az a tan, hogy a közérdekből elkövetett hivatalos hatalommal való, vagy becsületbeli visszaélés ne essék könyörtelenül szigorú beszámítás alá és hogy ily esetekben a megtorlás négy hónapig késsék, vagy éppen elmulasztassék, kétségbeejtő, sőt hátborzongató következményekkel járhat. Megdöbbentő ez a nyilatkozat Magyarország miniszterelnökének szájából."[51]

[45] KN 1917. 713. üxlés, 1917. márc. 14. 102.
[46] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 102.
[47] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 102.
[48] Kubinyi Géza bukása. Magyarország 24. évf. (1917. febr. 10.) 41. sz. 9.
[49] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 102–103.
[50] KN 1917. 713. ülés, 1917. márc. 14. 103–104.
[51] A politika eseményei. Pesti Napló 68. évf. (1917. márc. 15.) 73. sz. 2.

Kubinyit végül 1917. március 14-én mentette fel az új uralkodó, IV. Károly „saját kérésére", és helyette Lukács Géza alispánt nevezte ki. Kubinyi azonban nem tűnt el a színről. Továbbra is közel egy tucat ipari részvénytársaság (főleg fa- és papíripari) és helyi érdekű vasút igazgatótanácsában találjuk meg a nevét, bár júniusban a lapok arról adtak hírt, hogy Kubinyinak a faipari vállalatok igazgatóságából ki kellett lépnie: „a Központi Értesítő szerinti a Cser- és erdőipar Zrt., valamint a Magyar-Szlavon erdőipar rt. is törölte Kubinyit az igazgatósági tagok sorából."[52]

Július végén a Választójogi Front kapcsán ismét emlegették a nevét. Serényi Béla kereskedelemügyi miniszter kilépett ugyanis a Nemzeti Munkapártból, és megpróbált egy új pártot létrehozni. A zászlóbontásnál ott találjuk Kubinyit is. Odáig jutott a kormány, „hogy Kubinyi Géza, akit a közéleti tisztesség nevében eltemettünk, feltámad és fölényes orrfintorgatással bírálja a kormány táborát" – kommentálta a *Világ*, hozzátéve: „A választójog ügyének nem kellenek az olyan harcosok, aminő Kubinyi Géza, és egyenesen szerencsétlenség, ha ilyenek toborzásával kompromittálják a demokrácia ügyét."[53] Októberben Tisza István egyik felszólalása nyomán – amelyikben az Esterházy-kormány szemére vetette, hogy őket nepotizmussal és protekcióval vádolták, de az „új kormány főispánjainak listája ezt a kijelentést humorossá degradálja"[54] – Rakovszky István képviselő közbekiabálta Kubinyi nevét. Tisza azzal védekezett: „Kubinyi Géza lemondott a főispáni székről, amint beigazolódott, hogy a felmentések körül nem elég körültekintéssel járt el."[55]

Kubinyi ügyében valószínűleg feljelentés is történt, mert az ügyet a kassai, majd a rimaszombati ügyészség is vizsgálta. Több bűncselekmény miatt folyt a nyomozás. A kassai ügyészség az 1912. évi XXX. törvény 67. paragrafusába ütköző fegyveres erő elleni vétségek ügyében, valamint a közokirat-hamisítás, csalás, hamis tanúzásra való rábírás vétsége miatt folyamatba tett bűnügyi nyomozást 1918 szeptemberében megszüntette. Úgy vélték azonban, hogy „fennforogni látszik" többrendbeli hivatali visszaélés vétsége, és azt is kétségbe vonták, hogy Kubinyinak nem fűződött anyagi érdeke az ügyhöz, ezért az ügyet áttették a rimaszombati ügyészséghez.[56] Az első világháború vége és az impériumváltás azonban véget vetett a vizsgálatnak.

A Károlyi-kormány idején a lapok ismét megemlékeztek apáról és fiáról. Gömör és Kishont vármegye 1918. december 30-i közgyűlésén az öreg Kubinyi – akit a *Pesti Napló* úgy mutatott be ekkor, mint aki már Tisza Kálmán (!) idején is főispán volt – „a legdurvább módon támadta (…) a köztársaságot, a kormányt és Károlyi személyét is".[57] A *Világ* ugyanezt az esetet így kommentálta: „De hogy a Kubinyiak, a levitézlett korrupció, a politikai züllöttség prototípusai kitaposott csizmáikat dörgöljék az új rendszerhez, ez még a legnyugodalmasabb vérmérsékletet is a forrpontra kell hogy hevítse. A vénebbik

[52] Kubinyi Géza faipari tevékenysége. Pesti Napló 68. évf. (1917. jún. 16.) 152. sz. 13.
[53] A választójogi front. Világ 8. évf. (1917. júl. 31.) 190. sz. 1.
[54] Az esti ülés. Világ 8. évf. (1917. okt. 25.) 264. sz. 4.
[55] Az esti ülés. Világ 8. évf. (1917. okt. 25.) 264. sz. 4.
[56] A kassai ügyészség jelentése, 1918. szept. 5. MNL OL K 148, 1918–11–8716.
[57] Kubinyi Géza átkozódik. Pesti Napló 70. évf. (1919. jan. 3.) 3. sz. 3.

Kubinyi megátkozta a kormányt, az ifjabbik a képviselőházhoz és főrendiházhoz fordul a kormánnyal szemben védelemért. Ezeknek az uraknak bátorsága a legféktelenebb vakmerőséget is túlhaladja." A cikk burkolt fenyegetést is tartalmazott: „A hullák maradjanak csendben. Értsék meg, hogy egyetlen okos dolog a részükről, ha hallgatnak."[58]

Epilógusként még csak egy epizód: Kubinyi 1920 márciusában halt meg Miskolcon. Temetésén a város és a megye előkelőségei is ott voltak, a ravatal mellett díszruhás rendőrök álltak, és halálakor a sajtó egy részében is megdicsőült. A miskolci jobboldali lap, a *Magyar Jövő* nekrológjában ilyeneket olvashatunk az egykori főispánról: „A keresztény magyar társadalomnak soha nem volt nagyobb szüksége, mint épen most, olyan lelkes, puritán becsületességű magyar hazafiakra, kik a nagy világégés s a destruktív forradalmak pusztítása után is igaz keresztény buzgósággal, törhetetlen magyar hűséggel hirdetik ennek a szerencsétlen, viharvert népnek az igazságát. Ilyen ember, ilyen igazán férfi volt Kubinyi Géza ny. gömöri főispán is (…). Míg élt, mindenben példája volt a szorgalmas, becsületes, józan magyarnak, aki nem tolakodással, törtetéssel, hanem nagy tudása, fáradhatlan (sic) tevékenysége és törhetetlen munkakedve révén jutott följebb-följebb, mindig magasabbra."[59] Más lapok is hírt adtak Kubinyi haláláról, kiemelve, hogy markáns személyisége volt az egykori Munkapártnak és az evangélikus egyház életében is jelentős szerepet játszott.[60] Még a *Komáromi Lapok* is így írt: „Közéleti szereplésének megítélésében, különösen itteni főispánságára vonatkozólag lehetnek eltérők a vélemények, de azt még politikai ellenfeleinek is el kell ismerniük, hogy mindenkor intranzigens magyar, erős kezű, meggyőződéséért mindig elszántan síkraszálló, határozott egyéniség volt, kinek elhunyta valóban veszteség a magyarságra nézve."[61]

Következtetések: meddig mehet el egy „igen agilis" főispán?

A korrupció nagyon régi jelenség, de meghatározása, megjelenési formái és megítélése sokat változtak az idők folyamán. Ha az egyik közkeletű meghatározását nézzük, akkor korrupciónak a politikai vagy gazdasági hatalommal való visszaélés számít egyéni vagy csoportos előnyök biztosítása céljából, azaz egyéni haszonszerzés a közjó kárára. Arra azonban már a korrupciókutatás egyik ismert képviselője, az amerikai politológus, Michael Johnston is felhívta a figyelmet, hogy a korrupciót mindig kontextusban kell vizsgálni, a korszak jogi és erkölcsi normáinak fényében.[62]

[58] Batthyány Pál és Kubinyi Géza. Világ 10. évf. (1919. jan. 4.) 4. sz. 5.
[59] Kubinyi Géza. Magyar Jövő 2. évf. (1920. márc. 31.) 76. sz. 3. A nekrológból kihagyták a darabontkormány idején viselt főispánságát.
[60] Pl. Kubinyi Géza meghalt. Az Ujság 18. évf. (1920. ápr. 4.) 82. sz. 7.
[61] Kubinyi Géza. Komáromi Lapok 41. évf. (1917. ápr. 7.) 22. sz. 2.
[62] Engels 2014: 28–29.

A történet több kérdést is felvet. Bár az ügyészség a legtöbb vád alól felmentette Kubinyit, a vizsgálat a hivatali hatalommal való visszaélés ügyében lezáratlan maradt, és a tények kétségtelenné teszik, hogy a visszaélést folytatólagosan elkövette. A hatalommal való élés és visszaélés között azonban eléggé elmosódottak voltak a határok, hiszen a főispánoktól a kormány elvárta, hogy kemény kézzel „uralják" vármegyéjüket.

Szintén nem volt világosan kijelölt határ a megengedett, megtűrt és tiltott gazdasági tevékenység között. A képviselők összeférhetetlenségének szabályozása is hosszú folyamat volt, és a korszak végéig nem került sor mindenkit megnyugtató rendezésre.[63] Az első olyan jogszabály, amely az üzleti összeférhetetlenséget szabályozta, a (1873. évi XXVI.) törvény a Magyar Leszámítoló és Kereskedelmi Bank alapítása kapcsán kimondta azt is, hogy: „Az igazgatótanács tagjai a magyar törvényhozásnak tagjai nem lehetnek".[64] Először az 1875. évi I. törvény szabályozta a kérdést átfogó módon, de akkor még nem a gazdasági összeférhetetlenség volt a fő probléma. Ez majd csak a 19. század vége felé merült fel hangsúlyosan. Az 1875-ös törvény a kormánnyal szerződési viszonyban álló vállalkozókat, az ilyen pénzintézetek vezetőségét és az állam által segélyezett vasút engedményeseit zárta ki.[65] Azt azonban, hogy „hogy a megbízás, a vállalat, az üzleti viszony minő jelleggel bír", egy országgyűlési bizottság döntötte el. Elvileg azonban az olyan képviselő, aki ilyen megbízást vállalt el, köteles volt 48 órán belül lemondani.

A kérdés a századforduló körül merült fel ismét sürgetően. A fő problémát az újabb inkompatibilitási törvény vitájában Rohonyi Gyula képviselő – több ponton túlzó – felszólalása is jelezte: „Egész közgazdasági életünk az állam gyámsága alatt áll, ennélfogva nálunk sokkal sűrűbbek és erősebbek azok a szálak, amelyekkel az egyes emberek az államhoz fűzve vannak, mint bármely más külföldi országban. Az állam, mint méltóztatik tudni, a legnagyobb birtokos, a legnagyobb termelő, a legnagyobb vállalkozó, a legnagyobb szállító, a legnagyobb fogyasztó, a legnagyobb közlekedési vállalatoknak a tulajdonosa, a legnagyobb iparos, a legnagyobb gyáros."[66] Az 1901. évi XXIV. törvény az összeférhetetlenségről nemcsak azt tiltotta a képviselőknek, hogy a kormány vállalkozói vagy szállítói legyenek, hanem kiterjedt „a kormány és mások közötti ügyletek közvetítőjére" is, sőt tilos volt a kitüntetésekért, címekért való közbenjárás is.

A főispánokra nézve bizonytalanabb volt a helyzet, mert nem létezett törvényi szabályozás. Ez a korszak kezdetén nem is jelentett problémát, hiszen a főispánok olyan társadalmi körből kerültek ki, amelyiknek tagjai általában igen távol álltak a gazdasági jellegű vállalkozásoktól. Túlnyomó részük földbirtokos volt, mintegy egyharmaduk arisztokrata. A földbirtok nagysága azonban utóbbiak esetében is lényegesen csökkent a 20. század elejére. Ennek ellenére csak néhány esetet találunk, amikor főispánok

[63] A kérdés átfogó bemutatása: Szabó 2003: 35–58.

[64] Szabó 2003: 42.

[65] 1875. évi I. törvény https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87500001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?pagenum%3D29 (2024. máj. 2.) A törvény vitájára lásd Szabó 2003: 40–48.

[66] KN 1896–1901. XXXVI. 6; Apud Szabó 2003: 52–53.

nemcsak ott ültek különböző helyi vasutak vagy vállalatok igazgatótanácsában, illetve földbirtokaikat kezelték, hanem ezen túlmenően is voltak gazdasági érdekeltségeik.[67]

Ha főispáni működésük időtartama alatt választották meg vagy kérték fel őket valamilyen gazdasági vállalat igazgatóságába vagy felügyelőbizottságába, ezt bejelentették a belügyminiszternek, és általában megyéjük gazdasági érdekeire való hivatkozással indokolták. Így például Gyárfás Elemér Kis-Küküllő vármegyei főispán 1917 novemberében bejelentette a megyei Központi Szeszfőzde Ipari és Kereskedelmi Részvénytársaság igazgatósági tagjává való megválasztását, táviratban érdeklődve az iránt, hogy van-e ez ellen a belügyminiszternek kifogása.[68] A belügyminiszter jóváhagyta, akárcsak a többi hasonló esetben.

A háború alatt a gazdasági melléktevékenység kérdése élesebben tevődött fel. A lakosság nagy részét érintő élelmiszerhiány – a háború más negatív következményeivel együtt – növelte a társadalmi feszültségeket és a hivatalosságok iránti bizalmatlanságot. A hatóságok visszaéléseinek felszámolása ilyen körülmények között még inkább kellemetlen és kényes feladatot jelentett a kormány számára.

Ráadásul Kubinyi ügyével egy időben, 1917 elején zajlott a képviselőházban egy vita az inkompatibilitásról. Két interpelláció nyomán Tisza István miniszterelnök 1917. január 24-én ismertette azoknak a munkapárti képviselőknek a névsorát, akik közbenjártak valamilyen ügyben a közös Hadügyminisztériumban. A listán ifj. Kubinyi Géza is szerepelt, aki csak egyszer járt a Hadügyminisztériumban, de nem derült ki, hogy kit próbált protezsálni. Az egyik interpelláció a szintén munkapárti gróf Haller Józseftől érkezett: szerinte a vádak „súlyosan érintik a magyar parlament tekintélyét". Azt kívánta, „hogy azoknak a képviselőknek nevei, akik a világháború katasztrófáját arra használják fel, hogy ebből maguknak anyagi előnyöket szerezzenek, ide kerüljenek, mert azok etikai és morális szempontból vétettek a képviselői állás ellen".[69] Tisza a válaszát azzal kezdte, hogy szerinte az inkompatibilitási törvényen változtatni kellene, mégpedig két irányban: egyrészt lehetővé kellene tenni, hogy egy mezőgazdász és iparos is képviselő lehessen akkor is, ha olyan üzleti összeköttetésben is áll a „kormánnyal, amely az ő mezőgazdasági és iparivállalatának természetes következménye".[70] Másrészt viszont „a mostaninál is sokkal drákóibb rendelkezésekkel igyekezném lehetetlenné tenni minden alkalmi üzletet és minden közvetítést".[71] Arra is hivatkozott, hogy amióta miniszterelnök, három képviselőtársának is azt a tanácsot adta, hogy mondjon le, akik inkompatibilitási ügyekben voltak érintettek.

Kubinyi ügyének kipattanásakor a képviselők összeférhetetlenségi ügyével volt tele a sajtó. Az ellenzék a rendszer korrupt voltát hánytorgatta fel: szerintük Tisza István azért halogatta az ügyet, mert „jól tudja, hogy ezek ez összeférhetetlenségek és az összes

[67] Pál 2023: 433–472.

[68] Kis-Küküllő vármegye főispánjának távirata a belügyminiszterhez, 1917. nov. 11. MNL OL K 148, 1918–11–2771.

[69] A kijárók listája. Alkotmány 22. évf. (1917. jan. 25.) 25. sz. (1-2.) 2.

[70] Alkotmány 22. évf. (1917. jan. 25.) 25. sz. (1-2.) 2.

[71] Alkotmány 22. évf. (1917. jan. 25.) 25. sz. (1-2.) 2.

munkapárti háborús üzérkedések a munkapárt ősi rendszerének eredendő bűnében, a rendszer korruptságában gyökereznek".[72] A képviselők összeférhetetlenségének kérdését a *Magyarország* című lap tágabb keretekben tárgyalta, és összekapcsolta Kubinyi ügyével is, akiről „úgyszólván aktaszerűen" állapították meg a visszaéléseket. „És ennek eddigelén nincsen semminemű visszhangja se a Kubinyi, se a Tisza István részéről. Kubinyi Géza ugyan nem képviselő, de főispán, mint ilyen a kormányzó hatalomnak nemcsak közege, hanem részese, munkálkodó tényezője, a kormányelnöknek bizalmi férfia, a munkapártnak egyik oszloposa. Az a mélységes hallgatás, mely Kubinyi főispán cselekedeteinek leleplezése után a kormány részén is, Kubinyi becses személye részén is beállott, magán viseli annak a szándéknak bélyegét, mely a feledékenységbe borítás mesterkedésével fűződik össze. Pedig nyilvánvaló, hogy Kubinyi főispán ügye még talán erősebben, mélyebben érinti a munkapárti korrupciós rendszert, mint az immár az összeférhetlenségi állandó bizottság előtt levő munkapárti összeférhetlenségek."[73]

Ha nem is közvetlenül a sajtónyilvánosság okozta a főispán bukását, de kétségkívül hozzájárult ahhoz. Amúgy általában jellemző, hogy a korrupciós botrányok kirobbantásának fő terepét a 19–20. században a sajtó és a parlament képezte[74] – akárcsak esetünkben. A háború kitörése után a cenzúra és a háborús propaganda hatására a sajtó részben átalakult, és bár társadalmi megítélése romlott, a példányszámok jelentősen növekedtek a híréhség következtében. A budapesti napilapok példányszáma 1916-ra meghaladta az egymilliót, igaz, ennek 60%-án négy nagy lap osztozott.[75]

Az ellenzéki sajtó a gömöri főispánban látta megtestesülni mindazokat a hibákat, amelyeket felróttak a közigazgatásnak. „Kubinyi, a rossz magyar közigazgatás e tipikus kiskirálya hivatalos hatalmát magánérdekeinek előmozdítására használta fel" – írta a *Pesti Napló*, majd így folytatta: „A híres kormánypárti kötekedő, mint gömöri főispán, az erőszakosságban, elbizakodottságban, gyűlölködésben, bosszúállásban határt nem ismert, politikai ellenfelein kíméletlenül, az eszközökben éppen nem válogatva gázolt át és a gömörmegyei közéletet kizárólag a saját kreatúráival irányíttatta."[76] Valószínűleg ez is hozzájárult ahhoz, akárcsak a helyi hatalmi intrikák, hogy a főispánt nemcsak az ellenzék részéről érte támadás, hanem a kormánypárt egyes képviselői is érdekeltek voltak megbuktatásában.

A Munkapártnak mindenképpen nagyon kellemetlen volt a főispán ügye, hiszen miközben áldozatvállalásra buzdította a lakosságot, a kormány legbizalmasabb közegei részéről merült fel a korrupció gyanúja. A háborús nehézségek hatására a közvélemény elkeseredettsége egyre nőtt. A nehézségek fokozottan érintették a városiakat, illetve a középosztályt, a tisztviselők és általában az alkalmazottak életszínvonala nagymértékben csökkent, a korszakban biztosnak tekinthető egzisztenciájuk megrendült, ennek hatására

[72] Az összeférhetetlenségek. Magyarország 24. évf. (1917. febr. 16) 47. sz. 2.
[73] Magyarország 24. évf. (1917. febr. 16) 47. sz. 1.
[74] Engels 2014: 313.
[75] Klestenicz 2018: 304. A legnagyobb példányszámú lapok a következők voltak: Az Est, a Pesti Hírlap, a Kis Újság és a Friss Újság.
[76] Kubinyi Géza bukása. Pesti Napló 68. évf. (1917. febr. 10.) 41. sz. 10.

jelentős részük radikalizálódott. A háború harmadik évétől kezdve a bűnbakkeresés egyre szélesebb körökben volt jelen, ez elsősorban a „zsidó tőke", a hadiuzsorások és a feketézők ellen irányult, de általában ellenszenv övezett mindenkit, aki profitált a háború nyomán. Az „erősödő politikai antiszemitizmusnak a kormánypolitikára nem volt hatása", legalábbis egyelőre, de a szélsőjobb „szervezetei és sajtója tudatosan készültek a háború utáni nagyobb szerepvállalásra".[77] A Kubinyi ellen megnyilvánuló sajtóhadjárat is jóval élesebb volt pontosan ezeknek a felkorbácsolt indulatoknak a hatására.

1917 februárjára Tisza István helyzete már igencsak megingott, az új uralkodó, IV. Károly le kívánta cserélni. Erre hamarosan sor is került, 1917 júniusában. Kubinyi helyzete tarthatatlanná vált, de az, hogy védekezését részben elfogadták, mutatja, hogy a főispánok megítélésében jóval fontosabb szempont volt az eredményesség, a kemény kéz, a politikai érdemek. Ráadásul az egész rendszerre vetett volna rossz fényt az ügy kiteregetése.

A kora újkori társadalmakban a köz- és magánszféra még nem vált el élesen egymástól, ez egy hosszú folyamat eredménye volt, de a kora újkori hatalmi technikák részben tovább éltek a 20. század elejéig, sőt akár napjainkig.[78] Történetünkben egy ilyen szál a rokoni kapcsolatok kihasználása, Kubinyi egyik fő segítőtársa a vizsgálat szerint veje volt, akiben leginkább megbízhatott a főszolgabírók közül.

Hasonló esetekben gyakran találkozunk a köz- és magánerkölcs megkülönböztetésével. Szigorúbb megítélés alá Magyarországon az utóbbi esett.[79] Lukács László miniszterelnök bukása jól illusztrálja azt, hogy bár a törvénytelen kampánypénzek miatt kirobbant botrány miatt le kellett mondania, de az eset a személyes becsületére nézve nem járt következményekkel, pártja körében továbbra is tiszteletet élvezett, hiszen nem magánvagyonát gyarapította, hanem a pártnak kívánt szolgálni.[80] Kubinyi ügyét Tisza szintén ilyen irányba terelte. Parlamenti beszédében ugyanis kiállt a felmentett politikus mellett, és azt hangsúlyozta, hogy a főispán nem magán-, hanem közérdekből cselekedett. Ez magyarázza a kedvező elbánást nyugdíjügyében is.

Ehhez járult még a politikai táborok közti egyre élesebb szembenállás. A politikai harc egyik fegyverét képezték a korrupciós vádak is. Mindig az ellenfél politikusai voltak a korruptak, éppen ezért reflexszé vált védeni a saját tábor megtámadott képviselőit. Ahogy Jens Ivo Engels fogalmazott, a korrupciós botrányok rámutattak, hogy a kormányzó elitek nem tudták megvalósítani a liberális teoretikusok elképzelését az önzetlen politizálást illetően, a botrányok újból és újból felszínre hozták az ellentmondást az erkölcsi ideál és a politikai gyakorlat kényszerűségei között.[81]

Bár a fennmaradt források alapján nagyon valószínűnek látszik, hogy Kubinyi nem önzetlenül cselekedett, azt nem tudjuk eldönteni, hogy igazáról tényleg sikerült-e meggyőznie Tiszát és sógorát, Sándor János belügyminisztert, vagy csak arról van szó, hogy a kormány

[77] Hajdu – Pollmann 2014: 257. Az antiszemitizmus erősödésére lásd Völgyesi 2016: 209–228.

[78] Engels 2014: 28–29.

[79] Magánéleti bűnökből Magyarországon – ellentétben például az Egyesült Államokkal – a dualizmus időszakában nem váltak politikai botrányok. Cieger 2011: 166.

[80] Cieger 1998: 3–23.

[81] Engels 2014: 320.

számára kényelmesebb volt részben átvenni az ő álláspontját és a „közérdekre” hivatkozni. Kubinyi lemondásában arra hivatkozott, hogy elvesztette működésének alapját, a kormány bizalmát. A háborús körülmények és különösen a hadsereget is érintő felmentések ügye lehetetlenné tette azt, hogy a főispán a helyén maradhasson, pedig a vármegyéjüket szorosan a „kezükben tartó”, keménykezű főispánok általában a kormányok kegyeiben álltak. A politikai „hasznosság” jelen esetben azonban mégsem tudta semlegesíteni az ügy negatív visszhangját. Az impériumváltás és Kubinyi életkora, illetve korai halála miatt nem tudjuk eldönteni, hogy a felmentés egyúttal a volt főispán politikai halálát is jelentette-e volna, de a fent idézett nekrológok azt mutatják, hogy személyes becsületén – legalábbis saját politikai táborán belül – nem esett csorba, azonban ez az ügy is hozzájárult a lakosság politikai elit iránti amúgy is megtépázott bizalmának további rombolásához.[82]

Források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (MNL OL)
Polgári kori kormányhatósági levéltárak (K)
K 26 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1910–1917.
K 148 Belügyminisztérium. Elnöki iratok 1908–1919.

1875. évi I. törvény https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87500001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?pagenum%3D29 – utolsó letöltés: 2024. május 2.

KN 1917 = Az 1910. évi junius hó 21-ére hirdetett országgyülés képviselőházának naplója. 35. Budapest.
Magyar Életrajzi Lexikon: https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.htm
Magyarország tiszti czím- és névtára. XXXV. évf. Budapest, 1916.
Nagy Magyar Compass XL. évf. (1912/13) II. (Galánthai Nagy Sándor szerk.) Budapest.
Pénzügyi Compass. I. (1913) (Kormoss Alfréd szerk.) Budapest.
Rubinek Gyula (szerk.) 1912: Magyarországi gazdaczímtár. Budapest.
Sturm Albert (szerk.) 1901: Országgyülési almanach 1901–1906. Budapest.
Szinnyei József 1906: Magyar írók élete és munkái. XI. Budapest.

Alkotmány, 1917.
Bolond Istók, 1913.

[82] Cieger András is hangsúlyozza a korrupcióról szóló könyvének következtetéseiben: „A szinte hetente felbukkanó újabb és újabb korrupciós vádaskodások pedig a közvélemény előtt egyre inkább lejáratták a teljes elitet, mindez pedig már az alkotmányosság és a politikai intézményrendszer alapértékeit sodorta válságba.” Cieger 2011. 186.

Gömör-Kishont, 1914.
Komáromi Lapok, 1917.
Magyar Fakereskedő, 1916.
Magyar Jövő, 1920.
Magyar-zsidó szemle, 1928.
Magyarország, 1913, 1917.
Miskolczi Estilap, 1913.
Népszava, 1915.
Pesti Hírlap, 1913.
Pesti Napló, 1908, 1913.
Az Ujság, 1913, 1917, 1920.
Vásárhelyi Hiradó, 1905.
Világ, 1915, 1923.

Hivatkozott irodalom

Ballabás Dániel – Pap József – Pál Judit 2020: *Az országgyűlés tagjainak archontológiája*. (Képviselők és főrendek a dualizmus kori Magyarországon II.) Eger.

Cieger András 1998: A kormányférfi. A dualizmuskori kormányzati politika egyes kérdéseiről. *Századvég* (3.) 11. 3–23.

Cieger András 2011: *Politikai korrupció a Monarchia Magyarországán*. Budapest.

Engels, Jens Ivo 2014: *Die Geschichte der Korruption.* Von der Frühen Neuzeit bis ins 20. Jahrhundert. Frankfurt am Main.

Gerő András 1993: A Désy–Lukács-ügy. In: Gerő András (szerk.): *Magyar közéleti botrányok 1843–1991*. Budapest, 137–156.

Hajdu Tibor – Pollmann Ferenc 2014: *A régi Magyarország utolsó háborúja 1914–1918*. Budapest.

Klestenicz Tibor 2018: Sajtó és újságírás Trianon árnyékában. In: Bódy Zsombor (szerk.): *Háborúból békébe: a magyar társadalom 1918 után*. Budapest, 301–336.

Pál Judit 2025: A főispán nyugdíjba megy. A dualizmus kori főispánok nyugdíjképessége és a közigazgatási gyakorlat. *Korall* (99.) 101–126.

Pál Judit 2023: Who owns the land, owns the country? Land Tenure and Geographic Distribution of the Aristocratic Lord-Lieutenants' in Dualist-Era Hungary. *Historický časopis*, (71.) 3. 433–472
https://doi.org/10.31577/histcaso.2023.71.3.3

Szabó Dániel 2003: Ki maradhat a parlamentben? A képviselői összeférhetetlenség kérdése a dualizmus korában. *Századvég*, új folyam, (30.) 35–58.

Völgyesi Zoltán 2016: *Harctértől a hátországig. Az első világháború gazdasági és társadalmi hatásai Magyarországon a levéltári források tükrében*. Budapest.